

СБОРНИК

**ДОКЛАДИ
ОТ ГОДИШНА УНИВЕРСИТЕТСКА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ**

1-2 ЮНИ 2017 ГОДИНА

Електронно издание

**Велико Търново
2017 г.**

Издателски комплекс на НБУ „Васил Левски”
ISSN 2367-7481

МЕЖДУНАРОДЕН НАУЧЕН ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ:

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Бригаден генерал доктор Пламен Богданов

ЧЛЕНОВЕ:

Акад. проф. д. т. н. инж. Живко Жеков – Българска академия на науките и изкуствата, София;

Чл. кор. проф. д. т. н. инж. Петър Гецов – Българска академия на науките, София;

Проф. д. х. н. инж. Михаил Харалампиев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д. н. Севдалина Димитрова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д-р инж. Стойко Стойков – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Полк. проф. д-р инж. Свилен Стефанов – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д. н. инж. Венелин Терзиев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д-р инж. Валери Иванов – ВА „Г. С. Раковски”, София;

Проф. д. ик. н. Христо Иванов – ВСУ „Черноризец Храбър”, Варна;

Проф. д-р инж. Димитър Йончев – Нов български университет, София;

Проф. д-р инж. Георги Бахчеванов – Нов български университет, София;

Проф. д. н. Станка Тонкова – Университет за национално и световно стопанство, София;

Проф. д-р Маргарита Богданова – СА „Димитър Ценов”, Свищов;

Проф. д-р Гошо Петков – Университет по библиотекознание и информационни технологии, София;

Проф. д-р инж. Бранко Сотиров – РУ „Ангел Кънчев”, Русе;

Проф. д-р инж. Никифор Стефанов – Висше училище по сигурност и икономика, Пловдив;

Проф. д-р Христина Янчева – Аграрен университет, Пловдив;

Полк. доц. д. н. Веселин Мадански – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Полк. доц. д. н. Нено Христов – ВА „Г. С. Раковски”, София;

Подп. доц. д-р инж. Георги Георгиев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Доц. д-р Диана Тимова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;
Доц. д-р Иван Марчевски – СА „Димитър Ценов”, Свищов;
Доц. д-р Николай Нинов – СА „Димитър Ценов”, Свищов;
Доц. д-р Недка Николова – Технически университет, Варна;
Доц. д-р Ана Джумалиева – ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград;
Доц. д-р Боряна Иванова – Аграрен университет, Пловдив;
Доц. д-р Руси Минев – РУ „Ангел Кънчев”, Русе;
Доц. д-р Красимир Иванов – РУ „Ангел Кънчев”, Русе;
Доц. д-р Маруся Любчева – Университет „Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас;
Проф. д-р Иван Димитров – Университет „Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас;
Проф. д-р Димитър Радев – Висше училище по телекомуникации и пощи, София;
Доц. д-р Сергей Сергеевич Чернов – Новосибирский государственный технический университет, Новосибирск, Русия;
Academician Prof. Oleg Ju. Latyshev – Russian Academy of natural history, Moscow, Russia;
Prof. Robert Dimitrovski – MIT University, Skopje, Macedonia;
Проф. д-р Весела Радович – Университет в Белград, Сърбия;
проф. др. Баки Колеци PhD – Универзитет „Хаџи Зека” Пеќ, Косово
BG Prof. Eng. Ghiță Bârsan, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;
COL 1st SR Assoc. Prof. Vasile Căruțașu, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;
COL 1st SR Assoc. Prof. Danu Moșteanu, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;
COL Assoc. Prof. Tomasz Kosmider – National Defence University Warsaw, Poland;
Assoc. Prof. Cristian-Emil Moldoveanu – Military Technical Academy, Bucharest, Romania;
Daniela Moldoveanu PhD – Military Technical Academy, Bucharest, Romania;
LTC Andrzej Sobon, PhD – National Defence University Warsaw, Poland;
Prof. Lech Kościelecki – Military University of Technology, Warsaw, Poland;
COL Assoc. Prof. Konrad Stańczyk – Military University of Technology, Warsaw, Poland;
Assoc. Prof. Juliusz Piwowarski, PhD – University of Public and Individual Security „Apeiron” in Cracow, Poland;
Assoc. Prof. Janusz Gierszewski, PhD – Pomeranian University in Slupsk, University of Public and Individual Security „Apeiron” in Cracow, Poland;
Prof. dr. Jove Dimitrija Talevski – University „St. Kliment Ohridski” Bitola, Macedonia;

Prof. dr. Violeta Janushev – University „St. Kliment Ohridski” Bitola, Macedonia;

Prof. Georgeta Pop – Banat's University of Agricultural Science and Veterinary Medicine „King Michael I of Romania” from Timisoara, Romania;

Assoc. Prof. Ilinca Imbrea - Banat's University of Agricultural Science and Veterinary Medicine „King Michael I of Romania” from Timisoara, Romania;

COL Krzysztof Klupa, PhD – The Gen. Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces, Wroclaw, Poland;

MAJ Jaroslaw Stelmach, PhD – The Gen. Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces, Wroclaw, Poland;

Prof. Univ. Dr. Manuela Epure – University „Spiru Haret”, Bucurest, Romania;

Prof. Univ. Dr. Roxana Stefanescu – University „Spiru Haret”, Bucurest, Romania;

BG Assoc. Prof. Eng. Boris Ďurkech – Armed Forces Academy General Milan Rastislav Štefánik, Liptovský Mikuláš, Slovakia;

Prof. Ing. Milan Sopóci, PhD, Sc. – Armed Forces Academy General Milan Rastislav Štefánik, Liptovský Mikuláš, Slovakia;

COL. Assoc. Prof. Eng. Vladan Holcner, PhD – University of Defence, Brno, Czech Republic;

Prof. Wojciech Korneta – Lomza State University of Applied Sciences, Poland;

Prof. Lyubomir Lazov – Rezekne Academy of Technologies, Latvia;

Assoc. Prof. Dr. Márta Seebauer – Obuda University, Hungary;

Assoc. Prof. Eva Nagyne Hajnal – Obuda University, Hungary;

Prof. Panayiotis V. Frangos – National Technical University of Athens, Athens, Greece;

Prof. Univ. Dr. phil. habil. Dr. h. c. Wolfgang Sucharowski – University of Rostock, Germany;

COL Dr. Harald Gell, MSc, MSD, MBA – Theresan Military Academy, Wiener Neustadt, Austria;

Assoc. Prof. Adam Rejmak – Cuiavian University in Wloclawek, Poland;

Assoc. Prof. Piotr Gawliczek – Cuiavian University in Wloclawek, Poland;

Prof. Dr. Dan Scarpete – Univerisy „Dunarea de Jos” of Galati, Romania.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. **Пленарен доклад**
Ана Джумалиева
Правна антидискриминационна рамка в Република България: ролята на Комисията за защита от дискриминация в България **15 стр.**
2. **Пленарен доклад**
Руси Минев
Ключови технологии за иновации в областта на мехатрониката **27 стр.**

Научно направление „Педагогически и хуманитарни науки”

3. **Иво Драганов, Антони Славински**
Проблеми на обществената телевизия в посткомунистическите страни **48 стр.**
4. **Юлия Дончева**
Аспекти на изявеното предизвикателно поведение в предучилищна възраст **54 стр.**
5. **Юлия Дончева**
Аспекти на изявеното предизвикателно поведение в училищна възраст **60 стр.**
6. **Юлия Дончева**
Аспекти на изявеното предизвикателно поведение в юношеска възраст **68 стр.**
7. **Силвия Цветкова, Иво Вутов**
Социално-перцептивни специфики при здравни специалисти, повлияващи комуникативния процес в клинична среда **74 стр.**
8. **Лиляна Славянова**
Концептът като основна единица на културата в менталния свят на човека **81 стр.**
9. **Лиляна Славянова**
Лингвокултурологичен и когнитивно-семантичен подход при осмислянето на лингвистичните категории значение, смисъл и концепт **89 стр.**
10. **Лиляна Славянова**
Конотацията – екстралингвистичен или лингвистичен феномен **95 стр.**
11. **Корнелия Найденова** **101 стр.**

- Състояние на индекса на телесната маса при ученици от трите етапа на образователната система
- 12. Корнелия Найденова**
Състояние на двигателната активност при 10-14-годишни ученички **108 стр.**
- 13. Корнелия Найденова**
Резултати от апробирането на тест “Стълба” за определяне нивото на бързината при 4-6-годишни деца **118 стр.**
- 14. Силвия Ганева**
Ранното професионално ориентиране по технологии и предприемачество **124 стр.**
- 15. Катя Симеонова**
За дигиталната компетенция на бъдещите начални учители през формиращата се детска идентичност **131 стр.**
- 16. Нели Танкушева, Николина Танкушева, Димитър Давидов**
Количествено-качествен анализ на Държавното първенство по спортна гимнастика – жени за 2016 г. **137 стр.**
- 17. Евдокия Стефанова**
Полово възпитание и компетенции за лична идентичност в семейството и образователните институции до 12-годишна възраст **148 стр.**
- 18. Евдокия Стефанова**
Интегриране на полово възпитание в образователно-възпитателния процес **156 стр.**
- 19. Тереза Стефанова, Тодор Дачев**
Необходимост и подготовка на телекомуникационни специалисти с широки професионални умения за използване и управление на технологии и иновации **164 стр.**
- 20. Димитър Давидов, Калояна Крумова-Цончева, Емилия Петкович**
Приложението на уреда Rockin Gym в техническата подготовка на подрастващи гимнастици **172 стр.**
- 21. Иван Колев**
De Anima – извор и парадигма на философската антропология **178 стр.**
- 22. Стела Дерменджиева, Тамара Драганова**
Сравнителен анализ на обучението по география на страните в средното училище по детерминирани показатели и критерии в 11 европейски страни **184 стр.**
- 23. Тамара Драганова**
Училищното модулно обучение по география и **199 стр.**

обучението за страните в Република Турция

**Научно направление
„Природоматематически науки”**

- 24. Светла Петрова, Диана Чохаджиева, Вера Павлова**
добавки в храни. хигиенна оценка на безопасността им.
законодателство **207 стр.**
- 25. Асен Стоянов**
Изследване на равновесието на пространствена ферма
със системата за програмиране MathCad **214 стр.**
- 26. Асен Стоянов**
Определяне на прътовите усилия в пространствена
ферма по метода на сечението със системата за
програмиране MathCad **222 стр.**
- 27. Асен Стоянов**
Оптимизация на параметри с известни ограничения
при равновесие на система от сили в равнината с
MathCad **227 стр.**
- 28. Анастас Иванов**
Влияние на дисипацията при изследване на свободните
пространствени трептения на твърдо тяло **234 стр.**
- 29. Ангел Манев, Веселин Ташев**
Черно и Каспийско морета – полигони за изследване на
глобалното затопляне **244 стр.**
- 30. Таньо Танев, Ангел Манев, Веселин Ташев**
Зодиакални зависимости в „Именника на българските
владетели” **251 стр.**
- 31. Вера Павлова, Мария Митрева, Росица Георгиева**
Триазини – пестициди в селското стопанство и
контаминанти в жизнената среда. Аналитичен метод за
определяне **260 стр.**
- 32. Мария Митрева, Иванка Дакова, Ирина
Караджова, Вера Павлова**
Определяне на триазинови хербициди в повърхностни
води чрез твърдофазна екстракция с нов органично-
неорганичен хибриден сорбент **266 стр.**

**Научно направление
„Сигурност и отбрана”**

- 33. Валерия-Тереза Дончева** **277 стр.**

- Демографската катастрофа в България – заплаха за националната сигурност
- 34. Цвета Маркова, Станимира Чюбатарова-Николова**
Новото право на съдебно обжалване по закона за защита на класифицираната информация **284 стр.**
- 35. Цвета Маркова, Николина Маринова**
Балканските контрабандни канали **294 стр.**
- 36. Пламен Петров**
Място и задачи на договора за колективна сигурност в преодоляване на заплахите от международен тероризъм и религиозен екстремизъм **303 стр.**
- 37. Пламен Петров**
Аналитичната асоциация, ресурс в развитието на организацията на договора за колективна сигурност **308 стр.**
- 38. Владимир Гунчев, Златин Киряков**
Критична инфраструктура основни характеристики **314 стр.**
- 39. Владимир Гунчев, Златин Киряков**
Нормативна уредба в сферата на критичната инфраструктура **319 стр.**
- 40. Пламен Атанасов**
Слуховете в интернет като част от днешните пропагандни техники **325 стр.**
- 41. Теодора Георгиева**
Обществено-политическа криза **332 стр.**
- 42. Георги Димитров, Златин Киряков**
Използване на биологични оръжия за тероризъм. Мениджмънт на епидемиологични кризи **339 стр.**
- 43. Георги Димитров, Златин Киряков**
Мениджмънт на епидемиологична криза (епидемия от морбили) **348 стр.**
- 44. Богдан Андреев**
Електронноизчислителните машини /ЕИМ/ в работата на Командване на сухопътни войски /КСВ/ **354 стр.**
- 45. Петя Генчева, Краса Костова**
Леки композитни материали внедрени в средства за балистични защита **363 стр.**
- 46. Богдана Лазарова**
Липсата на единна отбрана и сигурност на ес и оттеглянето на сащ от нато изискват промяна на Концепцията за отбрана и сигурност на България **370 стр.**
- 47. Видьо Делев, Пламена Гранджан**
Замърсяване на атмосферата и околната среда – **377 стр.**

- причини, източници и превенция
48. **Десислава Вараджакова**
Влиянието на сигурността върху формирането на туристическите потоци 385 стр.
 49. **Верислав Бадев**
Особености на защитата на населението при бедствия, аварии и катастрофи във военно време 396 стр.
 50. **Антоан Стратиев, Славена Лазарова**
Лавините – предпоставка за възникване на бедствена ситуация 403 стр.
 51. **Стилиян Славчев**
Техногенни опасности в сферата на сигурността 410 стр.
 52. **Калоян Желев**
Водоизточниците като източник на заплаха за екологичната сигурност 418 стр.
 53. **Теодора Тодорова**
Шумовото замърсяване и неговите последици за екологичната сигурност 424 стр.
 54. **Ерол Буюклиев**
Конфликти за водата в Южна Азия 428 стр.
 55. **Ерол Буюклиев**
Геополитическа несигурност в Южна Азия 437 стр.
 56. **Цветомира Русева**
Демографската катастрофа в България и нейните измерения 446 стр.
 57. **Иво Георгиев**
Взаимодействие между Министерството на отбраната и Българската армия с органите на централната и местната власт при промишлени аварии 456 стр.
 58. **Георги Цонев**
Религиозни конфликти в контекста на сигурността 465 стр.
 59. **Станимир Шейтанов**
Престъпления против собствеността в България 472 стр.
 60. **Борислав Плосков**
Аварията в Чернобил 478 стр.
 61. **Веселина Георгиева**
Корупцията в България и борбата с нея – труден или невъзможен път 485 стр.
 62. **Димитър Пандурски**
Дейности при производствени аварии застрашаващи сигурността на населението 492 стр.
 63. **Борислав Манов** 498 стр.

- Организиране на защитата на населението и националното стопанство при бедствия аварии и катастрофи
- 64. Християн Ставрев**
Бежанската криза и предизвикателствата пред националната сигурност **507 стр.**
- 65. Александър Келесис**
Рационално използване на природните ресурси и проблеми при опазването на околната среда **515 стр.**

**Научно направление
„Социални, стопански и правни науки”**

- 66. Огнян Костадинов**
Анализ на Балтийския индекс за сухи насипни товари и новият Европейски морски транспортен индекс **521 стр.**
- 67. Огнян Костадинов**
Модел на равновесие на фрахтовия пазар и фактори които влияят на цените на морските транспортни услуги **530 стр.**
- 68. Миглена Ангелова**
Сравнителен анализ на организационните структури на управляващите органи на оперативните програми в България – необходимост от гъвкавост в условията на консервативна административна среда **539 стр.**
- 69. Миглена Ангелова**
Основни предизвикателства при управлението на комуникацията на инфраструктурен проект в България, финансиран от европейските фондове **550 стр.**
- 70. Миглена Ангелова**
Големите общински инфраструктурни проекти, финансирани чрез европейските фондове в България – баланс между политиката и нуждите на местната общност **560 стр.**
- 71. Недка Николова, Станислав Сиротин**
Малките иновативни предприятия като форма за комерсиализация на нови технологични решения **570 стр.**
- 72. Недка Николова, Станислав Сиротин**
Венчърни форми за финансиране на иновативни предприемачески проекти **582 стр.**
- 73. Багряна Илиева**
Здравословното състояние на членовете от Клуб на **594 стр.**

- пенсионера в гр. Две могили
- 74. Багряна Илиева**
Приемната грижа като споделена грижа **601 стр.**
- 75. Багряна Илиева**
Предизвикателства на връзката теория-практика в подготовка на студенти специалност „Социална педагогика” **610 стр.**
- 76. Мария Радева**
Трудоустройване – понятие, нормативна уредба, ограничаване от сходни понятия **618 стр.**
- 77. Тихомир Личев, Кристина Георгиева**
Депопулация и развитие на алтернативния туризъм **627 стр.**
- 78. Екатерина Арабска**
Стандарти и насоки за осигуряване на качество във висшето образование **635 стр.**
- 79. Екатерина Арабска**
Глобални рискове и тенденции 2017 **639 стр.**

**Научно направление
„Технически науки”**

- 80. Росен Пасарелски, Васил Къдрев, Даниел Дилов**
Пренос на глас през LTE мрежа – VoLTE **649 стр.**
- 81. Веселин Ташев, Ангел Манев**
Измерване на много слаби светлинни потоци в широк вълнов спектър със специализиран измерителен фотодиод **662 стр.**
- 82. Анушка Станчева, Росен Пасарелски, Васил Къдрев**
Методи за намаляване на радиосмущенията в LTE мрежи **670 стр.**
- 83. Йордан Стоянов**
Алгоритъм за лексикологичен анализ на ресурси в интернет **679 стр.**
- 84. Hristina Deneva, Lyubomir Lazov, Peteris Grabusts, Ilmars Kangro, Pavels Narica**
Simulation Models to Optimization of Laser Cutting Process **684 стр.**
- 85. Hristna Deneva, Lyubomir Lazov, Rasma Tretjakova**
Risks and Work Safety Requirements in Work with Laser **695 стр.**
- 86. Edmunds Visockis, Raimunds Šeļegovskis, Raitis Brencis, Stanislavs Pleiksnis, Lyubomir Lazov**
707 стр.

- Fire Proofness of Tree Leave-Lime Mixture Heat Insulation Material
- 87. Виолета Трифонова-Генова**
Напряжения в околността на изработка с кръгово сечение, прокарана в трансверзално-изотропен масив и натоварена със съсредоточена сила – 2 **716 стр.**
- 88. Виолета Трифонова-Генова**
Еластични преместванията в разномодулна призматична греда, натоварена със съсредоточена сила **721 стр.**
- 89. Найден Йорданов, Иван С. Иванов**
Използване на непрекъснато уейвлет преобразуване при обработка на импулсни сигнали **726 стр.**
- 90. Васил Къдрев, Анушка Станчева, Росен Пасарелски, Иван Богомилов**
Анализ на факторите за развитие на функционалността на сигнализацията в телекомуникационните мрежи **734 стр.**
- 91. Apostolos Kotopoulos, Georgios Pouraimis, Evangelos Kallitsis and Panayiotis Frangos**
Characterization of 2D and 3D Rough Fractal Surfaces from Backscattered Radar Data **745 стр.**
- 92. Александра Фол, Александър Алексиев, Валерия Фол, Георги Димков, Георги Нехризов, Иван Симеонов, Тихомир Трифонов, Хари Драганов**
Методология на археоакустичните изследвания **754 стр.**
- 93. Éva Hajnal, Márta Seebauer**
Long Time Expert Based Scientific Databases – Design, Implementation **765 стр.**
- 94. Gaye Ediboğlu Bartos, Éva Hajnal**
Optical Character Recognition for Turkish - a Survey **772 стр.**
- 95. Cristian-Emil Moldoveanu**
Internationalization Process in the Technical Military Higher Education Institutions **777 стр.**

УЧИЛИЩНОТО МОДУЛНО ОБУЧЕНИЕ ПО ГЕОГРАФИЯ И ОБУЧЕНИЕТО ЗА СТРАНИТЕ В РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ

Тамара Драганова

SCHOOL MODULAR TEACHING IN GEOGRAPHY AND TRAINING COUNTRIES IN THE REPUBLIC OF TURKEY

Tamara Draganova

Summary: The report presents the peculiarities of teaching geography in Turkish schools. The geographic training of the parties is explained. The SWOT-analysis model for training countries is an alternative to making decision and determinants for educational policy.

Key words: school geographic education, Geography of countries, syllabus, curricula, SWOT- analysis.

В Турция образованието е един от основните *приоритети на държавата* и е под негов цялостен контрол. Изучаването на учебния предмет *География* е изцяло в гимназиалното образование в 9, 10, 11 и 12 клас. Учебните програми по *География* в Турция се актуализират на всеки 5 години. Изучаването на *География* в 9, 10, 11 и 12 клас е с 2 учебни часа седмичен хорариум и 72 учебни часа годишен хорариум. В четирите класа на гимназиалното образование, географията се изучава и като избираем учебен предмет. В 9 и 10 клас се изучава в задължителна подготовка, а в 11 и 12 клас в избираема подготовка.

Учебният предмет *География* не присъства като самостоятелен курс на обучение в основното училище. В основното училище в страната се изучават голям брой учебни предмети, които имат силно интегративно отношение за поставяне на географските основи. Интегративни учебни предмети в основното образование в Турция са: *Науки за живота*: 1, 2, 3 клас; *Наука*: 3 клас; *Наука и технологии, Социални изследвания; Курсови проекти*: 4 клас; *Наука и технологии, Социални изследвания*: 5 клас; *Социални изследвания – отбелязване/материали на всички единици, Наука и технологии – решаване на проблеми, Наука и технологии – списък със задачи*: 6 клас; *Социални изследвания, Наука и технологии*: 7 клас;

Социални изследвания – екологични въпроси, Наука и технологии – решаване на проблеми: 8 клас.

Най-тясно с географското образование е обвързан съдържателно учебния предмет *Социални изследвания*. Примерни главни теми по учебните предмети от основното образование с интегративен характер (по учебни програми) са: *Наука и технологии* – 4 клас: тема 4 – Земята, Слънцето и Луната; тема 5 – Нашата планета Земя; *Социални изследвания* – 4 клас: тема 1- Индивидът и обществото; тема 2 – Култура и наследство; тема 3 – Хора, места и околна среда; тема 4 – Производство, разпределение и потребление; тема 5 – Наука, технологии и общество; и други; *Социални изследвания* – 5 клас: тема 1- Индивидът и обществото; тема 2 – Култура и наследство; тема 3 – Хора, места и околна среда; тема 4 – Производство, разпределение и потребление; тема 5 - Наука, технологии и общество; и други. Учебният предмет *Социални изследвания* най-тясно и конкретно поставя географските основи на учебния предмет *География*, който се изучава в гимназиалното образование.

В учебната програма за гимназиалните класове са ясно очертани общите цели на образователната политика в страната, като в тях присъстват принципите и реформите на М. К. Ататюрк и Конституцията на страната за национални и морални, хуманни и духовни, културни ценности. Акцент и в географското образование, насочен към турската нация е ролята на семейството, държавата, **любовта към родината** и нейната прослава. Според принципите на *Конституцията*, турското образование е демократичното начало на светската и социална държава, израз на правото на закона и правата на човека, а обучението по география в училище е носител на тези идеи.

Важна цел на географското образование в Турция по учебна програма е образованието на всеки индивид като физически и умствено, морално и духовно, емоционално балансиран и водещ здравословен начин развитие. Обучението по география е насочено към личността, която да развива своята креативност и продуктивност, за да има широк поглед върху света. Общите цели на училищната география по учебна програма са ориентирани към развиване интересите и талантите, способностите и знанията, уменията и нагласите на учениците, реализиране на подготовка за живота, изграждане на трудови навици.

Общо за четирите класа са представени основните цели и препоръки към провеждане на учебния процес. Учебната програма насочва учениците към развиване на **интелектуални умения**, търсене и разкриване на **причинно-следствени връзки** на основата на пространствените измерения.

Учебната програма по *География* има **специфична структура** по отношение на нейното съдържание и разпределение в гимназиалните класове от 9 до 12 клас. Учебната програма е спираловидно структурирана

(*смесен модел*), проектирана от холистична гледна точка. В учебната програма ясно и подробно е представена образователната концепция за географското образование и съдържа голям брой реквизит под формата на дидактически указания към учителите.

За обучението по география е препоръчано използването на *проблеми от реалния живот* и конфликтни ситуации, прилагане на придобитите знания и умения в решаване на проблемите, пред които са изправени учениците. Важен момент в учебната програма е поставен на използването на *географските карти* за намиране на местоположението на даден град и мястото на дома в него, анализиране избора на позиция при закупуване на жилище, реални въпроси, които са свързани с живота. Учениците са насърчавани да търсят решения на конкретни проблеми, например при закриване на фабрика. [1]

Обучението по география се основава на развиване у учениците на *критично и творческо мислене, общуване и емпатия, решаване на проблеми, вземане на решения, с помощта на информационните технологии и предприемачеството*, като елементи в урока по география. Препоръчано е използването на географски карти, наблюдения, изследвания в полеви условия, работа с таблици, графики и диаграми и интерпретация на данни. Учителите имат възможността да поставят домашна работа или проекти за доразвиване на уменията и подобряване ефективността на учебния процес. Дидактическите указания са базирани на продуктивността в учебния процес, като детерминират прилагане на географския анализ и синтез.

Учебната програма по география е програма за прилагане на географските познания в полза на развитие на солидарност, толерантност, уважение, патриотизъм, мир, насочени към осигуряване на естетически ценности и отговорности. За учениците е предвидена възможност за провеждане на *работа на терен*. Учителите са и организатори на теренната работа за по-добро възприемане на географските процеси, явления и обекти. Полевите изследвания по програма са съотнесени само за провеждане в природата, посещение на търговски центрове, жилищни райони и др. При организирането и провеждането на теренни проучвания е определена ясно ролята на учителите по география: планиране и оценяване работата на учениците чрез работни листове и окончателни доклади. [1]

Учебният процес е ръководен от учителите в посока *не запаметяване на факти, а активизиране на учениците и тяхното активно отношение в учебния процес*, базирано на различни дейности. Друг образователен ракурс по програма определя развиване на географското обучение в посока към уважение и *любов към страната и турската нация, турското знаме, турската армия и любов към тези, които служат на страната*. Учителите по география развиват у

учениците чувството им на уважение и признателност.

Насърчаването на учениците да четат учебници, разкази, спомени, пътеписи, литературни произведения, стихове и др. е също част от програмните изисквания за обучението по география. В учебния процес са препоръчани използването на фотографии, географски карти, филми, CD-ROM и симулационни програми, мултимедийни и хипермедийни инструменти, реализиране на виртуални екскурзии.

Свободата за избор на формите и методите на оценяване на учениците е на учителите, но с организиране **комбиниране на традиционните методи с алтернативните и модерни методи**. Процесът на оценяване по програма е провеждан чрез изпълнение на задачи, интервюта, **въпросници за самооценка, ученическо портфолио**, изготвяне на **проекти** и **плакати**. Препоръчани са различни форми на оценяване - групова, индивидуална, представяне на презентация и др.

Изучаването на *География* в четирите класа е **структурирано на пет модула**, като всеки модул се изучава във всеки клас на гимназиалното образование. Модулите имат определена последователност: 1) *Природни системи* – модул А; 2) *Антропогенни системи* – модул В; 3) *Пространствен синтез* – Турция – модул С; 4) *Глобална среда: региони и страни* – модул С; 5) *Околната среда и обществото* – модул D.

За всеки модул по класове има разписани теми, очаквани резултати по теми, теми и модели на възприемане, описание. За изучаване *География на страните* се отнася модул – **С: Глобална среда: региони и страни**. За всеки клас има определени теми, като темите от задължителната подготовка се отличават с определен цвят от тези за избираема подготовка. Теми, изучавани по регионална география по класове са:

§ **9 клас**: Части от цялото; Структура на света;

§ **10 клас**: Глобални транспортни мрежи;

§ **11 клас**: Зони на културно влияние; Производство - Разпространение – Потребление; Най-силно развиващата се индустрия в света: туризъм; Анализ на страни; Световни земеделски ландшафти; Международни и регионални организации;

§ **12 клас**: Защо страните се развиват с различни темпове?; Енергийни потоци; Големи проекти; Геополитика и геостратегия (шахматни фигури); Да познаваме държавите; Горещи региони.

В 9 клас обучението по регионална география поставя въпросите за идентифициране на фактори за определяне на граници, критерии за определяне граници на региони, изготвяне на карта на ума за дадена страна. Учениците са насочвани към **анализиране характеристиките на определени региони** и към даване на примери в света за промяна в границите на дадени региони и темповете на развитие, както и използване на различни тематични карти. Учениците са обучавани за правене на

пространствени определения и класификации на регионите, на интерпретиране на данни от диаграми и др.

В 10 клас тематичната единица определя дейности за разкриване на ролята на транспортните мрежи за регионалното и глобалното развитие. Учебната програма препоръчва правене на анализи за основни транспортни линии и зони по географската карта на света, провеждане на мозъчна атака, задаване на отворени въпроси и др.

В 11 клас учебната програма изисква в обучението от учениците познаване и използване на регионални методи за анализ на различните културни елементи и тяхното разпространение по Земята, едновременно с това - познаване и показване по картите на културните характеристики на турската култура.

Структурният модел на географското образование е 0 (5/3)+2 (2). В основното образование географията не се изучава като самостоятелен учебен предмет. От 4 до 8 клас включително се изучава *Социални изследвания* с частично географско учебно съдържание, което в последните три години на основното образование е изцяло географско. Това определя приемането на **модела 3+2**, независимо от наименованието на учебния предмет.

При изучаване на страните програмата препоръчва изследване на търговията между регионите на суровини, производство и пазари, потребление, без да се посочва **нищо една страна за изучаване**. Насоките са към използване на **карти на ума, обработване и интерпретиране на данни по диаграми, таблици, графики** с прилагане на **творчество** и разкриване на **причинно-следствени връзки**. Изучаването на страните е поставено на основата на **проблемния подход** и изследване на казуси, начини за установяване на културни и икономически връзки чрез ролята на туристическите дейности. Важен акцент в учебната програма е използването на географските карти и познаването на природното и културното общо наследство в света, националните паркове и др. Изучаването на дадена страна е основано на икономическото, културното и политическото значение което има тя, както и на **интереса и любопитството на учениците**.

При изучаване на темата за земеделието на дадени страни учениците са стимулирани да търсят данни и отговори на въпроси с обратно мислене - *например*: Какво би станало ако селското стопанство не съществува? Изучаването на международните и регионалните организации е фокусирано върху оценяване на техните функции и влияние, като са дадени примери за такива организации – ООН, ЕС, НАТО.

В 12 клас изучаването на регионалната география изисква от учениците **интерпретиране на причините за различието в развитието на страните, сравняване на географски особености**, изготвяне на доклад

и др. Програмата насочва към стимулиране на учениците за анализиране на ефектите върху дадена страна или група страни от развитието на електропроизводството, интерпретиране на данни за въздействието на електропроизводството и електропреносната мрежа в света по отношение на регионалните и глобалните отношения.

В учебната програма е отбелязано, че за развитието на интелектуалните умения на учениците е важно в този клас ***аргументирано изразяване на мнение по въпросите за горещите точки и региони в света, оценяване мястото на Турция и правене на оценка на въздействията от съвременната геополитическа ситуация в света.*** Препоръчано е използването на документални филми в учебния процес за географски характеристики на избрани страни. Учениците са насочвани към търсене на причините за днешните конфликтни точки чрез използване на статии, новинарски събития или интерпретиране и представяне на своята лична позиция. [1]

В учебната програма за гимназиалното географско образование не се съдържа ***нищо един пример за страна или група страни типични представители за региона.***

Независимо, че на всеки пет години се актуализират учебните програми по география в страната, поради политическите събития от юли 2016 г. все още за настоящата учебна година се работи по не актуализирани учебни програми.

- пет години - актуализиране - учебна програма;
- регионална география - модулно обучение - 2 г.;
- приоритет на държавата, под негов цялостен контрол;
- развиване на креативност и продуктивност;
- спираловидно структурирана учебна програма - смесен модел;
- интелектуални умения, причинно-следствени връзки - пространствени измерения;
- проблеми от реалния живот и конфликтни ситуации;
- решаване на проблеми;
- системно използване на географските карти;
- критическо и творческо мислене, общуване и емпатия;
- вземане на решения, с помощта на информационните технологии и предприемачеството;
- провеждане на изследвания в полеви условия, работа с таблици, графики и диаграми и интерпретация на данни;
- от запаметяване към активизиране на учениците в учебния процес;
- уважение и любов към страната и турската нация, турското знаме, турската армия и любов към тези, които служат на страната;
- чувство на уважение и признателност;
- виртуални екскурзии - регион - страна;
- модерни методи - примери за промяна в границите на дадени региони и темпове на развитие;
- използване тематични карти - идентифициране на фактори за определяне на граници;
- интелектуална карта за страна;
- изследователски задачи;
- проблемен подход и изследване на казуси

- не се изучава като самостоятелен курс в основното образование;
- неподвърдена информация от Интернет;
- няма пример за страна или група страни, типични представители за даден регион;
- малък общо хорарим учебни часове и задължителна подготовка;
- опорни знания - Социални изследвания

- прилагане на ИКТ - проблемен подход
- теренна работа - практически задачи
- краеведски принцип
- патриотичен принцип;
- фотографии, географски карти, филми, CD-ROM и симулационни програми, мултимедийни и хипермедийни инструменти, виртуални екскурзии
- комбиниране на традиционни методи с алтернативни и модерни методи

- опорните знания по География от основното образование - Социални изследвания;
- основно образование - липсва самостоятелен курс на обучение;
- достоверност и научност на различните сайтовете
- недостатъчен обхват на регионалната география - учебни часове;
- няма пример за страна или група страни, типични представители за регион;
- силна централизация на образованието - държава

Фиг. 1. SWOT-анализ на обучението по География на страните в Турция

ЛИТЕРАТУРА

1. Учебна програма по География за 9, 10, 11 и 12 клас, 2011, Република Турция.

ас. Тамара Георгиева Драганова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” – гр. Велико Търново, 0889904561, tamara_draganova@mail.bg